

Дзюба Тетяна Ігорівна

аспірант кафедри статистики та економічного аналізу

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Дзюба Татьяна Игоревна

аспірант кафедры статистики и экономического анализа

Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины

Dziuba Tatyana

Postgraduate Department of Statistics and Economic Analysis

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

**ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯМ ЕКОНОМІЧНОГО
ЗРОСТАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВА
УЧЕТНО-АНАЛИТИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ УПРАВЛЕНИЕМ
ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ
ACCOUNTING AND ANALYTICAL MAINTENANCE
OF AGRICULTURAL GROWTH ENTERPRISE**

Анотація. Стратегічним пріоритетом діяльності сучасних сільськогосподарських підприємств України доцільно вважати забезпечення стабільності функціонування з метою довгострокового «виживання» на ринку, передбачення і попередження загроз бізнесу з метою уникнення ризику банкрутства, створення сприятливої ситуації з отриманням потенційних параметрів успіху для гарантування перспектив розвитку та зростання економічної потужності підприємств. Досвід діяльності сільськогосподарських підприємств провідних країн світу пропонує у якості інструменту досягнення вказаних цілей – концепцію стратегічного менеджменту, яка потребує відповідного обліково-інформаційного супроводу. Об'єктивною вимогою прогресивного розвитку економіки III тисячоліття стає переосмислення пріоритетів управлінської діяльності. Менеджмент сучасного підприємства не зацікавлений у громіздкому масиві всеохоплюючої облікової інформації, яка характеризується в більшості випадків ретроспективним змістом.

Ключові слова: обліково-аналітична система, вартість, ціна, управління.

Аннотация. Стратегическим приоритетом деятельности современных сельскохозяйственных предприятий Украины целесообразно считать обеспечения стабильности функционирования с целью долгосрочного «выживания» на рынке, предсказания и предупреждения угроз бизнеса во избежание риска банкротства, создание благоприятной ситуации с соблюдением потенциальных параметров успеха для обеспечения перспектив развития и роста экономической мощи предприятий. Опыт деятельности сельскохозяйственных предприятий ведущих стран мира предлагает в качестве инструмента достижения указанных целей – концепцию стратегического менеджмента, которая требует соответствующего учетно-информационного сопровождения. Объективным требованием прогрессивного развития экономики III тысячелетия становится переосмысление приоритетов управленческой деятельности. Менеджмент современного предприятия не заинтересован в громоздком массиве комплексной учетной информации, которая характеризуется в большинстве случаев ретроспективным содержанием.

Ключевые слова: учетно-аналитическая система, стоимость, цена, управление.

Summary. The strategic priority of modern agricultural enterprises in Ukraine advisable to consider providing the stable functioning for long-term «survival» in the market, prediction and prevention of threats to business in order to avoid the risk of bankruptcy, creating a favorable situation with observance potential parameters of success to ensure prospects for development and growth of economic power companies. Experience of leading agricultural enterprises in the world offers a tool to achieve those goals – the concept of strategic management, which requires appropriate accounting and information support. The objective requirement of the progressive development of the economy of the third millennium is rethinking priorities of management. Management of modern enterprise is not interested in bulky comprehensive array of accounting information, which characterized most of retrospective content.

Keywords: Accounting and analytical system, cost, price management.

Постановка проблеми. Одним з основних принципів обліково-аналітичної системи є квантифікованість її об'єктів, тобто можливість вартісного вимірювання.

Вартість є одним з найскладніших і багатогранних наукових категорій. Її пізнання має велике значення для різних напрямків людської діяльності і особливо для обліково-аналітичного процесу, в обліковій підсистемі якого діє принцип «не можна зважити на те, що неможливо оцінити, що не має вартості».

Всі існуючі до початку ХХ століття теорії вартості спираються на три основних концептуальних підходи до аналізу проблеми вартості. В рамках першого підходу — «виробничого» — передбачається, що вартість формується в сфері виробництва. В рамках другого підходу — «споживчого» — стверджується, що вартість формується на основі споживчої оцінки корисності товару. В рамках третього підходу — «ринкового» — об'єднуються, як би «синтезуються», два попередніх.

У зарубіжних економічних навчаннях ідеї синтезу отримали реальне втілення у вигляді закінченої наукової концепції ринкового ціноутворення і вартості А. Маршалла, створеної в другій половині ХІХ століття. Ідеї синтезу розвивалися і поглиблювалися в працях різних економістів протягом усього ХХ століття. Процес розвитку теорій вартості пройшов кілька етапів об'єднання альтернативних теоретичних поглядів на проблему вартості.

В Україні ідея про можливість і необхідність подальшої розробки теорії цінності в напрямку синтезу теорій витрат виробництва і граничної корисності була підтримана в кінці ХІХ і початку ХХ століття в роботах П. Струве та С. Франка, а також серйозно розроблялася В. Дмитрієвим і М. Туган-Барановським.

Серед існуючих теорій вартості і ціноутворення можна виділити два класи теорій: монофакторних (або однофакторні) і поліфакторних. В рамках названих класів теорій можна виділити ще кілька їх типів.

Перший тип першого класу — це монофакторні теорії, що визнають в як основний фактор виробництво, другий — споживання.

Перший тип другого класу — це двофакторні теорії, що враховують рівноправне вплив умов виробництва і структури споживання. Другий — трьохфакторні теорії, що враховують характер конкуренції галузевого ринку. Третій — багатофакторні теорії, що включають крім виробництва, споживання і типу ринкової структури інші соціально-економічні фактори, що впливають на даний процес.

У своєму розвитку теорії вартості і розподілу пройшли 4 етапи.

1. Передісторія, що охоплює ІV ст. до н.е. ХVІ ст. н.е. проблема вартості в цей період ще немає науко-

вої постановки і власного методу. Основні результати цього періоду пов'язані з ім'ям Аристотеля.

2. Класичний період (ХVІІІ — середина ХІХ ст.) Починається з створенням У. Петті наукового методу теорії вартості. Цей метод отримав розвиток в роботах А. Сміта і Д. Рікардо.

3. Марксистський період (середина — кінець ХІХ ст.; в СРСР і країнах соціалістичної орієнтації — до кінця ХХ в.). Він пов'язаний з дослідженням подвійної природи праці, створенням теорій додаткової вартості і ціни виробництва.

4. Неокласичний період (з кінця ХІХ ст. по теперішній час) пов'язаний зі створенням Л. Вальрасом теорії конкурентної рівноваги. В цей період для вирішення теоретико-вартісних проблем широко використовуються математичні моделі, а сама категорія вартості поступово виходить з вживання, витісняється категорією «ціна конкурентної рівноваги».

На першому етапі розробляється понятійний апарат і основи методології вартості.

Вже в той час в схоластичній економічній думки простежується поділ поточної (ринкової) ціни в конкретний час і місце ідеальної ціни (вартості).

«Справедливої» («*justum pretium*») називається ціна, яка задовольняє критеріям справедливості при обміні. Вона представляла собою скоріше діапазон цін, ніж фіксований рівень. Деякі автори-схоласти вважали, що справедлива ціна повинна покривати понесені виробником витрати виробництва, а також забезпечувати його засобами існування на рівні, відповідному його положенню в суспільстві. Доктрина справедливих цін заснована на вимозі справедливості при обміні, сформульованому Аристотелем, і принципі оборотності: «стався до інших так, як хочеш, щоб вони ставилися до тебе» [1].

Структура основних підходів до аналізу категорії «вартість» як базової по відношенню до ціни є складнішою і галузеву схему — особливу «систему концептуальних підходів до аналізу вартості» (рис. 1).

Перший підхід — «виробничий» (або «витратний»). Він заснований на передумові, що вартість блага формується виключно в процесі його виробництва, значить, її субстанцією є необхідні для виробництва даного блага витрати. У зв'язку з цим даний підхід можна назвати «витратним», можуть бути здійснювані в процесі створення блага витрати або живого праці, або факторів виробництва.

Другий підхід, за аналогією з першим, ми назвемо «споживчим» (або «оціночним»), тому що він заснований на передумові, що ціна блага базується на споживчій оцінці значущості даного блага для задоволення якоїсь потреби конкретного споживача.

Третій підхід може бути названий «ринковим» або «обмінним», так як він базується на тезі про те, що пе-

ревірка необхідності виробничих витрат на створення будь-якого блага здійснюється за допомогою оплати даного блага споживачами на ринку (або в процесі обміну). Тим самим «ринковий» підхід об'єднує два попередніх, «синтезує» їх. В залежності від того, чи враховується ринкова структура і реально, що склалася кон'юнктура галузевого ринку в тому чи іншому методі дослідження категорії «вартість» в рамках ринкового концептуального підходу, можна виділити, відповідно, «ідеальний» ринковий підхід і «реальний» ринковий підхід».

Вибір назв пояснюється наступним чином. Назва «ідеальний» ринковий підхід» використано нами в зв'язку з тим, що даний концептуальний підхід спирається на передумову про формування вартості товару в умовах рівноваги на ринку досконалої конкуренції, який являє собою ідеальну модель ринку. Вибір назви «реальний» ринковий підхід» обумовлений тим, що цей підхід спирається на передумову про формування вартості в умовах реально складається нерівноваженої кон'юнктури реально існуючих ринків недосконалої конкуренції.

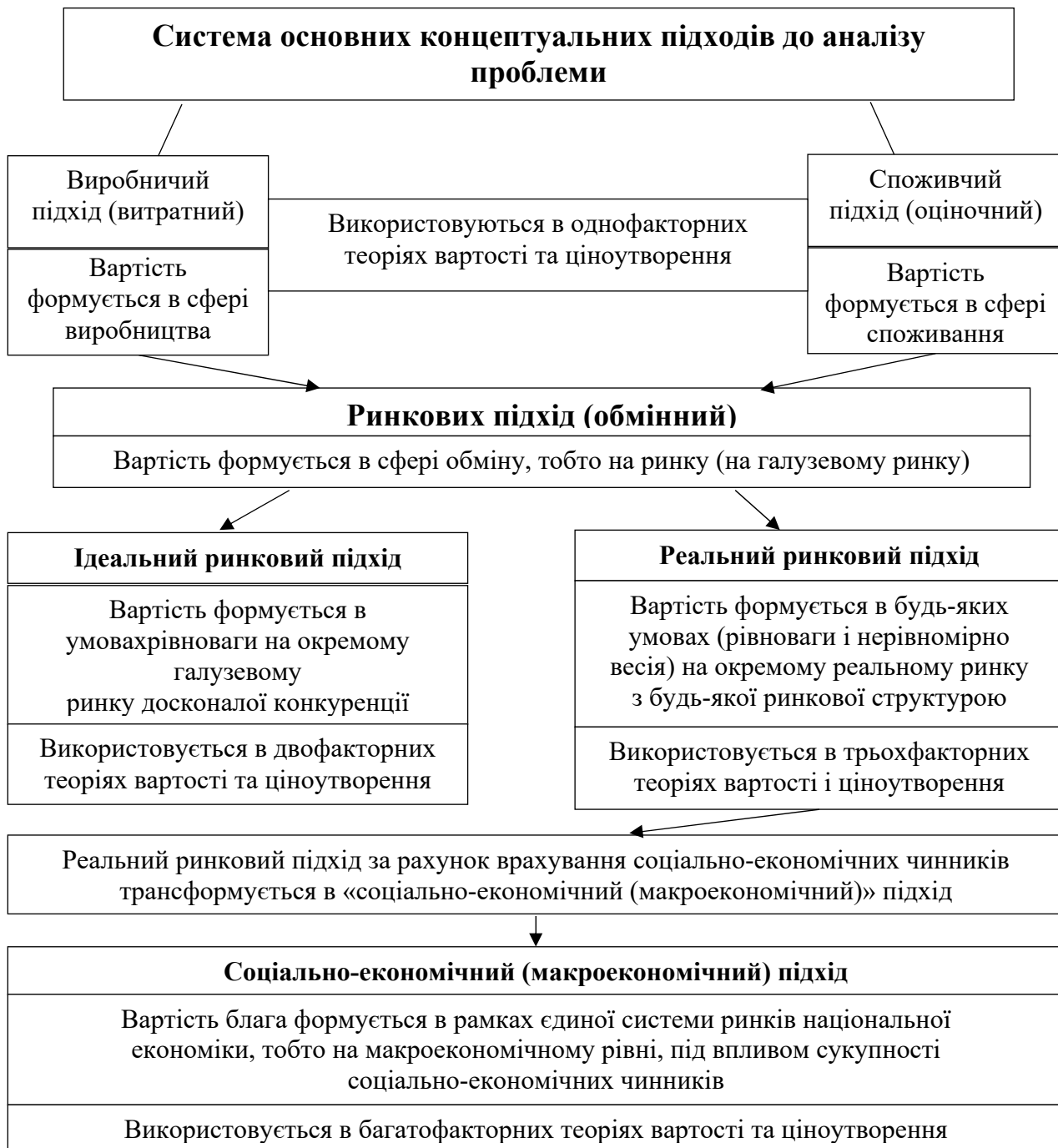

Рис. 1. Схема концептуальних підходів до аналізу проблем формування вартості

Одним з елементів вартості блага є «трудова вартість», заснована на величині живої праці, витраченого в процесі створення блага. За аналогією назвемо вартість, засновану на витратах факторів виробництва, «факторної (ресурсної) вартістю». «Факторна вартість» включає в себе «трудова вартість» в якості складової частини. Факторна вартість і її складова частина – трудова вартість – являють собою «витратний» елемент або витратну сторону категорії «вартість». Це є характеристика процесу формування вартості блага, що складається в процесі створення блага при здійсненні ресурсних витрат [3].

Безсумнівно, дві сторони, два елементи вартості блага – «витратний» і «ціннісний» – не можуть існувати одне без одного, вони постійно взаємодіють між собою через ринок. При цьому результатом опосередкованого ринком взаємодії двох елементів вартості блага є встановлення на ринку її величини – кількісної характеристики вартості (цінності) благ.

Отже, економічна категорія «вартість» – є багатоелементна, багаторівнева категорія, що характеризується цілою системою понять, включають різні види і підвиди.

Цінність в системі економічних відносин – це виміряна тим або іншим способом ступінь об'єктивної або суб'єктивної, або об'єктивно суб'єктивної значущості блага того чи іншого роду [3].

В рамках чотирьох сфер суспільного відтворення ціна і ціноутворення функціонують наступним чином (рис. 2).

1. Ціна і ціноутворення в сфері виробництва. Тут в якості складного, багаступінчастого процесу визначається ціна виробника на основі, по-перше обліку всіх видів витрат, в тому числі:

- а) врахування всіх видів витрат на виробництво по їх елементам;
- б) розподілу загальної частини витрат за видами продукції;

Рис. 2. Актуалізація вартості, що формується в процесі взаємодії чотирьох сфер суспільного відтворення

в) калькулювання собівартості продукції (товару або послуги).

По-друге, визначення величини прибутку в складі ціни, виходячи з:

а) нормативу чистої рентабельності, на яку націлено підприємство (тобто співвідношення прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства до собівартості продукції);

б) величини податків і прирівняних до них платежів, в тому числі і соціальних.

По-третє, коригування величини прибутку в складі ціни, виходячи з:

а) виробленої маркетингової стратегії і тактики з урахуванням того етапу, на якому знаходиться в даний момент оцінюється виріб;

б) необхідності або доцільності закладання в прибуток додаткового її збільшення (вона веде до підвищення ціни) на предмет додаткового накопичення грошового капіталу на розширення і модернізацію виробництва в майбутньому, в тому числі і в зв'язку з майбутнім неминучим погіршенням умов господарювання в майбутньому.

Таким чином схожість і відмінності вартості і ціни проявляються в процесі їх формування в чотирьох сферах відтворення виробництво, обмін, розподіл, споживання та у взаємодії цих сфер і їх взаємний перехід один в один.

Як видно з вищевикладеного матеріалу, економічна концепція вартості достатньо розроблена. Однак в даний час відсутня єдина облікова концепція вартості, яка змогла б застосувати досягнення економічної думки в цій галузі до обліково-аналітичного процесу, так як з проблемами оцінки ми стикаємося постійно в процесі діяльності господарюючих суб'єктів.

Відсутнє визначення облікової вартості, не вироблені її основні принципи для цілей ОАС, не розроблено співвідношення між вартістю, собівартістю і ціною.

В обліково-аналітичному процесі використовуються поняття вартості, собівартості, ціни, однак термінологічно вони не визначені. Більш того, в законодавчих актах відсутні визначення даних понять і часто прирівнюються поняття «вартість» і «ціна».

Зважаючи на те, що однією із головних причин неякісної організації і функціонування обліку на багатьох агропромислових підприємствах є відсутність належної кількості фінансових ресурсів для найму висококваліфікованих спеціалістів, проходження обліковими спеціалістами курсів підвищення кваліфікації, вважаємо, що вирішення даних питань, як і питань забезпеченості достатньою кількістю ресурсів, пошуку вигідних каналів збуту, виробництва конкурентоспроможної продукції можна забезпечити шляхом інтеграції агропромислових підприємств у ефективні ринкові структури. Однією з сучасних форм розвитку інтегрованого аграрного підприємництва є кластери, як найбільш конкурентоспроможні структури в умовах глобалізації та інтернаціоналізації господарських процесів світової економіки. Вони представляють собою злиття капіталу взаємопов'язаних підприємств і організацій різних організаційно-правових форм, з метою зростання ефективності виробничо-збутової діяльності на основі якіснішої її координації, кращого ресурсного забезпечення.

Висновки та пропозиції. На основі даних ОАС здійснюється управління економічної потужності підприємством. Однак обліково-аналітична інформація може бути використана і для аналітичних і управлінських цілей на рівні держави, в зв'язку з чим постає завдання вироблення необхідної інформаційної бази, що формується в статистичному обліку відповідно з принципами та методами ОАС.

Література

1. Аникин А. В. Юность науки: Жизнь и идеи мыслителей-экономистов до Маркса. 4-е изд. — М.: Политиздат, 1985. — 367 с.
2. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.99 р. № 996-XIV [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996-14&myid=4>
3. Краєвський В. М. Об'єднання облікових систем як передумова визначення «трьохвимірної вартості»: збірник праць всеукраїнської науково-практичної конференції [«Сучасний стан та перспективи розвитку державного контролю і аудиту в Україні»] / В. М. Краєвський / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. — Київ: ВПЦ «Київський університет», 2009. — 439 с. — С. 177–179.
4. Краєвський В. М. Оптимальна величина витрат на заробітну плату як результат аналізу доданої вартості»: матеріали ІV міжнародного форуму молодих вчених [«Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи»] / В. М. Краєвський // — М-во аграрної політики України, Харківський національний технічний університет с.г. імені Петра Василенка. — Харків: ХНТУСГ, 2010. — Т. 1. — 306 с. — С. 191–192.

5. Краєвський В. М. Облік аграрного потенціалу національного багатства: монографія [Текст]: — К.: видавництво «Вік принт», 2015. — 440 с.
6. О. Н. Винер. Кибернетика. — М: Наука, 1983.
7. Податковий кодекс України (зі змінами) від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://zakozvitnyy4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page>
8. Ульянов И. П., Попова Л. В. Бухучет. Пособие для бухгалтера и менеджера. — М.: Изд-во «Бизнес-информ» — 1999. — 292 с.

References

1. Anikin A. (1985) Youth Science: The Life and ideas of thinkers and economists before Marx. 4th ed., Moscow, Russia.
2. The Law of Ukraine «On Accounting and Financial Reporting in Ukraine» dated 16.07.99r. № 996-XIV [electronic resource] Access: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996-14&myid=4>
3. Krajewski V. (2009) Union accounting systems as a prerequisite for the definition of «cost of three-dimensional», Proceedings of the All-Ukrainian Scientific Conference [«Current state and prospects of state control and audit in Ukraine»] / V. Krajewski / Kyiv National Taras Shevchenko. — Kyiv: CUP «Kyiv University».
4. Krajewski V. (2010) Optimum value of wage costs as a result of the analysis of value-added «materials IV International Forum of Young Scientists [«market economy transformation: the state, problems and prospects»] / V.M. Krajewski // — M-t Agrarian policy of Ukraine, Kharkov National technical University SH Petro Vasilenko. — Kharkov: KNTUA.
5. V. Krajewski (2015) Accounting agricultural potential national wealth: monograph, Publishing House «Vik print», Kyiv, Ukraine.
6. О. Вынер (1983) Кибернетика, Moscow, Russia.
7. Tax Code of Ukraine (as amended) of 02.12.2010 number 2755-VI [electronic resource] — Access: <http://zakozvitnyy4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page>
8. Ulyanov, I., Popova L. (1999) Accounting. Benefit for the accountant and manager. — М.: Publishing house «Business-Inform».